

INFORMAȚIE ENCICLOPEDICĂ ÎN DICȚIONARELE ROMÂNEȘTI MODERNE

1. Cercetarea pe care materialul de față își propune să o schițeze pornește de la unele observații cu caracter general.

Întâi de toate, istoria lexicografiei ca disciplină înregistrează o discrepanță între cele două ramuri ale sale: practică și teoretică. Dacă primele dicționare¹ tipărite ale limbilor europene datează încă din secolul al XV-lea, odată cu *Introito e porta* în 1477² și cu vocabularul alfabetic al lui Ambrogio Calepino din 1502³, lucrările cu caracter monografic dedicate tehnicii întocmirii acestora se întâlnesc abia din a doua jumătate a secolului XX: prima mare monografie citată în literatura de specialitate fiind lucrarea din 1967 a lingvistului și lexicografului Bernard Quemada⁴: *Les dictionnaires du français moderne* (Quemada 1967), urmată la distanță de câțiva ani de manualul de lexicografie al lui Ladislav Zgusta, în editarea din 1971 a

¹ Înțelegem aici prin „dicționar” doar așa-numitele dicționare ale limbii, deosebite structural și ca intenție de lucrările lexicografice manifest enciclopedice, *i.e.* dicționare enciclopedice și enciclopedii; pentru distincția general acceptată în lingvistica modernă; cf. Lara 1989.

² Acest prim dicționar tipărit al culturii occidentale este un vademecum bilingv venețian-german, în care titlurile sunt organizate pe arii tematice: transporturi și drumuri, hoteluri, hanuri și locuri de popas, monede, mâncăruri etc., cf. Carla Marellò (1990, p. 1088; 1996, p. 133), urmat fiind la scurtă vreme, în tradiția lexicografică franceză, de *Colloquia et Dictionariolum* al lui Noël de Berlaumont, în 1530 (cf. Marellò 1990, p. 1088). Primul dicționar monolingv tipărit în tradițiile lexicografice ale limbilor moderne vine tot din Italia și este, de asemenea, unul „metodic”, în care cuvintele sunt ordonate după categoriile: *Dumnezeu, Cerul, Lumea, Elementele, Sufletul, Corpul, Omul, Calitatea, Cantitatea, Infernul*; acesta este *La fabrica del mondo* a lui Francesco Alunno, publicat în 1548 (cf. Marellò 1990, p. 1089; 1996, p. 132); *notă*: „Enciclopedia Treccani” indică, după Arrigoni 1885 reluat de Migliorini 1929, drept ani de apariție 1546–1548).

³ Lucrarea lexicografică a lui Giacomo Calepio, cunoscut universal cu numele Ambrogio, zis Calepinul, intitulată *Dictionarium latinum*, a apărut în două versiuni, în 1502, respectiv în 1509. Versiunea din 1502 a fost publicată de tipograful Dionigi Bertocchi, însă aceasta a fost considerată inadecvată din cauza omisiunilor și adăugirilor inoportune efectuate de tipograf. Versiunea din 1509, spre deosebire de prima, redactată doar în latină, cuprinde patru limbi: ebraică, greacă, latină și italiană. Lucrul la dicționar a continuat în anii următori, dar încheierea sa definitivă a avut loc abia în 1520, la 9 ani după moartea calepinului, survenită în 1511, prin publicarea de către editorul bergamasc Bernardino Benaglio a celei de-a douăzeci și patra ediții a acestuia. Lucrarea este adesea citată în prima ediție, din 1502, pentru că deja aici este prezentă organizarea materialului lexical după criterii semasiologice, spre deosebire de majoritatea dicționarelor din epocă, organizate după criterii onomasiologice.

⁴ Lui Bernard Quemada i se datorează înființarea prestigiosului *Institut National de la Langue française*, pe care l-a și condus din 1977 până în 1992. A fost deopotrivă unul dintre promotorii, în calitate de director între 1977 și 1994, al cunoscutului *Trésor de la langue française* și inițiatorul unor proiecte de anvergură ce au drept rezultat baza de ocurențe *Frantext*. Figura sa se aseamănă, prin talentul organizatoric și puterea de muncă, cu cea a lui Sextil Pușcariu, părintele Muzeului Limbii Române și a celor două mari proiecte ale Academiei Române: *Dicționarul limbii române*, respectiv *Atlasul lingvistic român*.

Verei Cerny (Zgusta 1971). Această dezvoltare târzie explică de ce problema practică a distincției dintre dicționare ale limbii, dicționare enciclopedice și enciclopedii gravitează în lucrările teoretice în jurul conceptului, modern, de informație lexicală.

Apoi, mai cu seamă în ultimele decenii, se constată o inversare a rolurilor între cele două ramuri: dacă la început teoria lexicografică avea un caracter mai degrabă descriptiv și urma necesitățile imediate ale alcătuirii dicționarelor, în zilele noastre „locomotiva”, dacă ne este permisă o parafrază la una dintre analogiile metaforice ale lui Sextil Pușcariu⁵, este reprezentată de teorie, căreia dicționarele încearcă să i se alinieze. Din această perspectivă, în siajul diverselor școli de matrice (neo-)structuralistă, dezideratul manifest al lexicografiei teoretice este crearea unor modele în care dicționarele să fie epurate de elementul enciclopedic; cf. Stati 1995, p. 163): „dicționarele monolingve ar putea, într-un viitor fără îndoială îndepărtat, să înlocuiască definițiile tradiționale (cu oscilațiile lor stângace între «semnificat al cuvântului» și «lucru») cu liste de proprietăți”⁶.

2. Privind dicționarele în calitatea lor primară de text care înregistrează și vehiculează informație, se observă o primă distincție a dispunerii segmentelor de text ce reflectă tipologii de informație de naturi diferite: pe verticală, în liste de cuvinte titlu, respectiv pe orizontală, în corpul articolului de dicționar; informația enciclopedică consemnată în dicționare poate fi urmărită în ambele direcții.

La nivelul listei de cuvinte-titlu, am propus într-un material în curs de publicare în nr. 2 din 2015 al revistei „Dacoromania” un model care constă în aplicarea criteriului tipului de actualizare la diagrama lui Berruto. Actualizarea este un factor al competenței lexicale (pentru concept, cf. Marconi 1999), care presupune că, în fiecare instanță a producerii unui enunț, vorbitorul operează o selecție în masa lexicală pe care o stăpânește, după seturi de criterii date. Ținând seama de faptul că se pot distinge două tipuri de actualizare: *lingvistică*, pentru cuvintele aflate în mod curent în bagajul lexical al unui vorbitor și selectate spontan, și *enciclopedică*, în cazul cuvintelor pentru a căror selecție vorbitorul are nevoie să recurgă la cunoștințe de natură extralingvistică (cuvinte al căror semnificat nu-l cunoaște, cu care ia un prim contact, pentru cunoașterea cărora are nevoie de explicații etc.), lexicul unei limbi poate fi reprezentat, în corelație cu indici de frecvență, sub forma unei mulțimi de

⁵ Cf. Pușcariu 1940, p. 155: „Verbele autonome – cele fără goluri – se compară cu o sfârlează [...]. Verbele intransitive și cele la fel cu ele, având un singur gol înainte, [...] se pot asemăna cu o bicicletă [...]. Verbele tranzitive cu două goluri se aseamănă cu o roabă sau cu un cărucior mânat sau tras de cineva”. Am ales aici această analogie pentru că, în opinia noastră, merită menționat faptul că lingvistul clujean (*ibidem*, p. 149) introduce, pornind de la ideile gestaltistului Karl Ludwig Bühler, un concept surprinzător de asemănător cu cel de *valență* vehiculat deja în anii '30 ai secolului al XX-lea în teoria sintactică a lingvistului francez Lucien Valérius Tesnière, din care se va dezvolta ulterior gramatica dependențelor; cf. Graffi 2001, p. 1842 și Weber 2001, *passim*.

⁶ Citat aici în trad. n., textul în limba italiană este: „i dizionari monolingui potrebbero, in un futuro senz'altro abbastanza lontano, sostituire le tradizionali definizioni (con le loro maldestre oscillazioni tra «significato di parola» e «cosa») con elenchi di proprietà [...] che non potranno più accettare i canoni sintattico-stilistici tradizionali”.

puncte suprapuse diagramei lui Berruto. Modelul propus conjecturează că aria centrală a diagramei, reprezentată de zona de întretăiere a axelor corespunzătoare tipologiilor de varietate (diastatică, diafazică, diatopică, diamezică, diacronică) ar corespunde acelei părți ale vocabularului constituită din cuvintele cu actualizare de tip lingvistic, în vreme ce deplasarea de-a lungul vreuneia dintre axele de variabilitate ar corespunde cuvintelor cu actualizare de tip enciclopedic. *e.g.* cuvinte precum **sparteină** – alcaloid extras dintr-o plantă exotică, **franceină** – colorant cu stabilitate excepțională la lumină și folosit pentru vopsirea mătăsurilor, dar și **lepedeu** – cearceaf sau **meredeu** – unealtă de lemn pentru frământat cașul⁷.

3. Dacă problema informației enciclopedice cuprinse în cuvintele-titlu înregistrate în diferite dicționare și-a găsit o rezolvare prin acceptarea tacită a criteriilor de selecție a materialului lexical proprii fiecărui dicționar în parte, mai îndelung dezbătută în literatura de specialitate este însă problema informației de natură enciclopedică cuprinsă *sub voce*, iar, în cadrul acestui segment de text, mai cu seamă în secțiunea „definiție” a articolului de dicționar⁸.

3.1. Cu privire la informația de natură enciclopedică consemnată în mod necesar în dicționare, cazul cel mai adesea discutat este cel al definițiilor lexicale propriu-zise. Am urmat aici clasificarea tipurilor de definiții propusă de semioticianul și lexicograful Ioan Oprea (1986). Autorul ieșean distinge între definiții *lexicale propriu-zise*, care se aplică „elementelor lexicale categorematicе (adică acelor care pot îndeplini într-o propoziție funcția de subiect sau predicat)” (*ibidem*, p. 110), *semantic-relaționale*, utilizate mai ales pentru adjective și structurate în formulări de tipul *care + este cumva, face ceva etc.*, *semantic-sintactice*, utilizate pentru așa-numitele instrumente gramaticale, *semantic-pragmaticе*, întrebuințate mai ales pentru interjecții și pronume și structurate în formulări de tipul *cuvânt care exprimă/înlocuiește etc.* și *semantic-ostensive*, folosite pentru adjectivele care denotă calități și care „se realizează prin referirea la obiectele care poartă în mod necesar însușirile respective” (*ibidem*, p. 111), *e.g.*: „**albastru** [...] de culoarea cerului, mării etc.”.

3.2. Dintre definițiile lexicale propriu-zise, cele pentru substantive au fost mai amplu analizate, în bună parte și datorită naturii semantice a cuvintelor care aparțin acestei clase morfologice; aici discuțiile au ca punct focal distincția între definirea semnului în dicționar prin identificarea caracteristicilor care îi conferă individualitate în ansamblul lexicului unei limbi privit ca sistem și definirea semnului prin recurgere la descrierea desemnatului acestuia în realitatea extralingvistică. Cu alte cuvinte, disputa gravitează în jurul opoziției dintre definiția de limbă și descrierea unui aspect dat al realității. Pornind de la observația lui Umberto Eco, după care

⁷ Cele patru exemple sunt prezente în dicționare generale, precum DEX.

⁸ Secțiunea „definiție” a articolului de dicționar nu este singura care poate cuprinde informație de natură enciclopedică: aceasta se poate regăsi, în unele dicționare, în cadrul secțiunii etimologice, mai ales acolo unde explicarea faptelor de limbă este sprijinită de date de ordin cultural, istoric etc., însă practica lecturii arată că în dicționarele românești moderne aportul de informație enciclopedică în cadrul acestei din urmă secțiuni este neînsemnat cantitativ.

„competența lingvistică este fatalmente enciclopedică și nu poate fi fixată într-un dicționar, iar de aceea nu au existat niciodată și nu există reguli stabile; nucleul tare sau «necesar» al acestei competențe ține de sociolingvistică și de antropologia culturală, iar această constatare descrie vag limitele imposibil de stabilit ale enciclopediei” (Eco 1995, p. 68–70)⁹ și extrapolând-o la tehnica definirii cuvintelor în dicționare, putem afirma că în segmentul de text identificabil drept definiție lexicografică, informația enciclopedică se regăsește în acea parte care, prezentă în mod necesar, descrie obiectul desemnat.

3.3. Cum anume se prezintă situația în dicționarele românești moderne? Pentru exemplificare, am urmărit aici felul în care a fost definit cuvântul **CÂINE**, în ordine cronologică, în următoarele dicționare: *Dicționarul limbii române literare contemporane* (DLRLC) din 1955, *Dicționarul limbii române moderne* (DM) din 1958, *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX) din 1975¹⁰, *Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române* (DEXI) din 2007 și în a treia ediție a *Noului dicționar universal al limbii române* (NȘDU) din 2009.

DLRLC	animal mamifer carnivor, din aceeași familie cu lupul și cu vulpea, domesticit și folosit pentru pază, vânătoare etc.
DM	animal mamifer carnivor domesticit și folosit pentru pază, vânătoare etc. (<i>Canis domesticus</i>)
DEX	animal mamifer carnivor, domesticit, folosit pentru pază, vânătoare etc. (<i>Canis familiaris</i>)
DEXI	mamifer carnivor, din familia canidelor, domesticit, folosit pentru pază, vânătoare etc. (<i>Canis familiaris</i>)
NȘDU	mamifer carnivor domesticit, folosit, de obicei, pentru pază și pentru vânătoare (<i>Canis domesticus</i>)

Observații:

(a) în toate situațiile, definiția propusă nu descrie cuvântul în calitatea sa de semn, ci, selectiv, calități ale obiectului „câine” din realitatea extralingvistică: cu alte cuvinte, nici unul dintre dicționarele citate nu descrie trăsături de limbă, ci înșiră date de natură enciclopedică;

(b) oscilația între nivele: limbă, planul conceptual și realitate face ca descrierile propuse drept definiții în dicționarele citate să fie parțiale și inexacte, cu alte cuvinte nu se conformează nici măcar cerinței aristotelice ale genului proxim și diferenței specifice:

(b.1) toate dicționarele citate precizează „carnivor”, iar câinii nu sunt carnivori, ci omnivori sau „folosit pentru” care implică noțiunea de utilitate, în vreme ce, în

⁹ Citat aici în trad. n., textul sintetizat în limba italiană în Marellò 1996, p. 122 este: „la competenza linguistica è sempre fatalmente enciclopedica e non può essere fissata da un dizionario, per cui non esistono e non sono mai esistite regole stabili. Il nucleo duro o ‘necessario’ di questa competenza è materia sociolinguistica o di antropologia culturale, e questa assunzione fissa i limiti altrimenti incircoscribibili dell’enciclopedia totale”.

¹⁰ Edițiile ulterioare ale DEX reiau întocmai definiția din prima ediție, cea din 1975.

zilele noastre cea mai mare parte a câinilor sunt simple animale de companie, iar tratatele de chinologie descriu clase utilitare aparte;

(b.2) descrierea „domesticit” este, de asemenea, inexactă, pentru că exclude speciile care sunt la origine domestice, precum câinii dingo sau unele care au fost întotdeauna sălbatice, precum câinii pătați (o specie africană), deopotrivă cu bielele patrupele comunitare persecutate pe care le cunoaștem prea bine și despre care nu se poate spune că sunt nici domesticiți, nici sălbatici etc.

3.4. Acestea nu sunt însă critici la adresa redactorilor de dicționar. Practica redactării arată că definirea speciilor animale sau botanice este deosebit de dificilă și, cel puțin până în momentul de față, imposibil de rezolvat după canoanele propuse de unele școli de semantică lexicală. Modelele teoretice propuse, de altminteri, nu sunt, la rândul lor, infailibile: Dirk Geeraerts (2010, p. 135–137) constată, atunci când discută, spre exemplu, modelul de analiză al Annei Wierzbicka (cf. Geeraerts 2010, p. 135) din cadrul școlii de semantică lexicală ce are drept obiect metalimbajul semantic natural, că descrierea conceptului *fruct* „nu este cu mult mai convingătoare”¹¹.

Astfel, următoarei listei de proprietăți preluate din Wierzbicka (*ibidem*):

- (a) are un înveliș mai tare decât partea internă;
- (b) are unele părți mici înăuntru, separate de alte părți, care nu sunt bune de mâncat. Acestea, puse în pământ, pot crește și deveni lucruri de același fel;
- (c) este bun de mâncat fără să fie gătit, fără să-i faci nimic, fără să fie însoțit de alte lucruri, iar oamenii îl pot mânca de plăcere;
- (d) dacă-l mănânci crud, te simți bine;
- (e) înainte să devină bun de mâncat, poate fi acru;
- (f) are mult suc;
- (g) sucul lui e bun de băut;
- (h) e bun de mâncat și uscat¹²,

lingvistul olandez îi aduce următoarele obiecții care contrazic caracterul de universalitate pe care îl implică conceptul de definiție: (a) nu descrie zmeura, care nu are o pielețică ce poate fi numită astfel, că (b) despre banane cea mai mare parte a oamenilor nu ar spune că au semințe (iar cea mai mare parte a hibrizilor de citrice nu au

¹¹ Parafrazat aici, în trad. n., textul exact în limba engleză este: „the situation is not much more convincing with regard to the second pillar of the Natural Semantic Metalanguage approach”.

¹² Citat aici în trad. n., textul original în limba engleză este: „(a) they have a skin harder than the parts inside, (b) they have some small parts inside, separate from the other parts, not good to eat. These parts put into the ground could grow into new things of the same kind growing out of the ground, (c) they are good to eat without being cooked, without having anything done to them, without any other things, and people can eat them for pleasure, (d) eating them uncooked makes one feel good, (e) before they are good to eat they can be sour, (f) they have a lot of juice, (g) their juice is good to drink, (h) they are also good to eat dried”.

semințe defel), (c) și (d) nu sunt condiții care să se aplice și lămâii, pe care puțină lume o agreează fără zahăr etc.¹³.

3.5. Definiția de dicționar, așa cum o cunoaștem, trebuie să fie un enunț deoptrivă economic și suficient de specific, prin urmare definirea prin liste de proprietăți prevăzută de Sorin Stati, pe lângă faptul că este, după cum am văzut, inexactă, este și puțin practică. Astfel, în condițiile în care eliminarea informației enciclopedice în definiția de dicționar este, cel puțin pentru moment, imposibilă, soluția ar consta în restrângerea cantitativă a acesteia.

Redactorii de dicționar sunt nevoiți prin natura ocupației să utilizeze artificii lexicografice, iar unele dintre acestea au dublul avantaj al diminuării cantității de informație enciclopedică și al uniformizării redacționale. Am văzut mai sus că definițiile date cuvântului **CÂINE** în dicționarele alese sunt, de fapt, încercări de descriere ale exemplarului tip al clasei de obiecte din realitatea extralingvistică. Răspunsul cel mai direct la obiecțiile de „enciclopedism” care li se pot aduce ar consta în simpla transformare a definiției dintr-una lexicală propriu-zisă într-una semantic-pragmatică: „nume dat speciei...”. Această soluție însă, oricât de elegantă ar fi, ridică o problemă și mai dificil de rezolvat, care privește natura dicționarului ca text ce, prin natura sa intrinsecă, anticipează nevoile explicative ale cititorului: ce tipologie de informație se așteaptă acesta să-i fie furnizată în articolul de dicționar? Dacă pentru specii exotice, dificil de definit altfel, dată fiind relația ambiguă între semn și desemnat, e.g. **faeton** – nume generic al mai multor specii de păsări din familia Faentidelor, o definiție semantic-pragmatică generică ar fi accepta-

¹³ Exemplificarea aleasă aici este o restrângere a analizei mult mai ample ale lui Dirk Geeraerts (2010, p. 127–137). Acesta identifică (Geeraerts 2010, p. 128) doi piloni ale teoriei metalimbajului semantic natural: (1) existența unui vocabular restrâns aferent unui număr limitat de concepte universale, primitive și (2) o practică a definirii caracterizată de „parafraze reductive”. Exemplificarea preluată aici este discutată în critica celui de-al doilea pilon, care privește modelul de definiție, unde lingvistul olandez menționează separat un set de proprietăți al căror caracter non-general pare să fie acceptat tacit chiar de către Anna Wierzbicka (cf. Geeraerts 2010, p. 136): „(i) wanting to imagine such things, people would imagine them as growing on trees, (j) they can be small enough for a person to be able to put easily more than one thing of this kind into the mouth and eat them all at the same time, or too big for a person to be expected to eat a whole one, bit by bit, at one time, but wanting to imagine such things, people would imagine them as too big for a person to put a whole one easily into the mouth and eat it, and not too big for a person to be expected to eat a whole one, bit by bit, at one time, holding it in one hand, (k) after they have become good to eat they are sweet, or slightly sweet, or sour but good to eat with something sweet, (l) wanting to imagine such things after they have become good to eat, people would imagine things which are slightly sweet, (m) things on which such things can grow can also grow in some places where people don't cause them to grow, but wanting to imagine such things, people would imagine them as growing on things growing out of the ground in places where people cause them to grow”, precum și un set ulterior de proprietăți rămas după eliminarea primelor două (*ibidem*, p. 136–137): „(n) they grow as parts of certain things growing out of the ground, (o) they don't grow in the ground, (p) they become good to eat after they have grown long enough on the things growing out of the ground, (q) before they are good to eat they are green or greenish outside, (r) people cause things of this kind to grow in many places because they want to have those things for people to eat, (s) they are good to eat cooked with sugar, or cooked as part of some things which have sugar in them”.

bilă, este convingerea noastră că, în cazul cuvintelor din lexicul comun al limbii române, precum **câine, vulpe, lup, urs, vacă, oaie, uliu, porumbel** etc., o atare definiție ar constitui un eșec al lexicografului: oricât de tentantă poate părea o încadrare teoretică strictă, dicționarul este o lucrare care are un public-țintă pe care nu îl poate neglija de dragul teoriei. Un compromis între cele două extreme: necesitatea teoretică a „rămânerii în planul limbii” și nevoia cititorului de a cunoaște semnificatul de limbă al unui cuvânt prin asocierea cu obiectul din realitatea extralingvistică ar putea fi realizat prin dividerea segmentului de text „definiție” în două: (a) o primă parte de tip semantic-pragmatic, urmată de (b) o descriere clasică a obiectului desemnat care să corespundă cerinței aristotelice a genului proxim și a diferenței specifice.

4. Sub rezerva faptului că o analiză cuprinzătoare a felului în care informația de tip enciclopedic este prezentă dicționarele românești moderne ar presupune excerptarea unui volum cu mult mai însemnat de material (cuvinte-titlu de tipologii diferite, din clase morfologice diferite, în număr mai mare etc.), informațiile de mai sus prilejuiesc unele observații cu caracter general.

Întâi de toate, discutarea în lucrările teoretice a problemei informației enciclopedice din dicționare pare să se concentreze în domeniul restrâns al semanticii lexicale, iar autori pierd, astfel, din vedere, relația complexă a dicționarului cu publicul căruia i se adresează: în această dimensiune a sa, dicționarul este *in mod necesar* parțial enciclopedic, *i.e.* trebuie să cuprindă informație enciclopedică obligată.

Practica consultării frecvente arată, apoi, că, în pofida absenței unui model teoretic coerent, dicționarele românești se aliniază la tendința observată în celelalte tradiții lexicografice europene: anume restrângerea cantității de informație enciclopedică. La nivelul listelor de cuvinte-titlu, acest proces este bidirecțional. Pe de-o parte, lexicografii operează cu mecanisme de selecție specifice fiecărui dicționar în parte: *e.g.* în general nu sunt admise în dicționare cuvinte din limbajele de specialitate sau din varietăți regionale ale românei care nu au atestări în limba literară, exotisme, neologisme de ultimă oră neadaptate etc., de cealaltă parte, odată cu circulația mai intensă a informației, un număr tot mai ridicat de termeni din limbajele sectoriale devin cuvinte ale limbii comune, cu alte cuvinte, caracterul lor enciclopedic se erodează. La nivelul informației de *sub voce*, restrângerea cantității de informație enciclopedică poate fi observată în tendința de uniformizare tipologică a articolelor de dicționar. Cu privire la segmentul de text „definiție” adus în discuție aici, norme de redactare tot mai elaborate au ca rezultat o „tipizare” a acestora: chiar și în cazul lemei alese aici tocmai pentru ilustrarea contrariului, sunt prezente indicii în acest sens, *e.g.* formulări standardizate precum *din aceeași familie cu lupul și cu vulpea* (DLRLC) sau *din familia canidelor* (DEXI). Atare tendință însă se prezintă neuniform răspândită în corpul dicționarelor: *e.g.* DEX înregistrează sub **IEDERĂ** „specie de arbust...”, sub **MĂCEȘ** „gen de arbust...”, în vreme ce sub **IENUPĂR**, aflat pe aceeași coloană cu **IEDERĂ**, formularea simplă „arbust...”, lăsând loc pentru un tratament mai coerent în dicționarele ce urmează a fi alcătuite în viitor.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

- „Atti Forlì” = Laura Pantaleoni, Salmon Kovarski (a cura di), *Sapere linguistico e sapere enciclopedico. Atti del Convegno internazionale Forlì 18–20 Aprile 1994*, Bologna, CLUEB, 1995.
- „Enciclopedia italiana” = *Enciclopedia italiana di scienze, lettere ed arti*, vol. 2. Agro-Ammi-, Roma, Treccani, 1929.
- „Enciclopedia Treccani” = <http://www.treccani.it/enciclopedia/>
- Arrigoni 1885 = Luigi Arrigoni, *Francesco Alunno da Ferrara. Abbachista, calligrafo, filosofo, grammatologo, matematico, oratore, poeta del secolo XV. Ricerche storiche (illustrate di)*, Firenze, Tipografia dell’arte della stampa, 1885.
- DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Academiei R.S.R., 1975.
- DEXI = *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*. Coordonator științific: Eugenia Dima. Chișinău, Arc & Gunivas, 2007.
- DLRLC = *Dicționarul limbii române literare contemporane*, vol. I–IV, [București,] Editura Academiei R.P.R., 1955–1958.
- DM = *Dicționarul limbii române moderne*. Sub direcția prof. univ. D. Macrea, [București,] Editura Academiei R.P.R., 1958.
- Eco 1995 = Umberto Eco, *Riflessioni sull’enciclopedia*, în „Atti Forlì”, p. 57–70.
- Geeraerts 2010 = Dirk Geeraerts, *Theories of Lexical Semantics*, Oxford, Oxford University Press, 2010.
- Graffi 2001 = Giorgio Graffi, *The Emphasis on Syntax in the Early Phase of European Structuralism: Ries, Jespersen, Mathesius, Guillaume, Tesnière*, în HSK 18.2, p. 1838–1847.
- HSK 05.1–3 = Franz Josef Hausmann, Oskar Reichmann, Herbert Ernst Wiegand, Ladislav Zgusta (Hrsg.), *Wörterbücher. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie*, Berlin–New York, Walter de Gruyter, 5.1:1989, 5.2:1990, 5.3:1991.
- HSK 18.1–3 = Sylvain Auroux, E.F.K. Körner, Hans-Josef Niederehe, Kees Versteegh (Hrsg.), *Geschichte der Sprachwissenschaften*, Berlin–New York, Walter de Gruyter, 18.1:2000, 18.2:2001, 18.3:2006.
- Lara 1989 = Luis Fernando Lara, *Dictionnaire de langue, encyclopédie et dictionnaire encyclopédique: le sens de leur distinction*, în HSK 5.1, p. 280–287.
- Marconi 1999 = Diego Marconi, *La competenza lessicale*, Roma–Bari, Laterza 1999 (prima ediție în limba engleză: *Lexical Competence*, Massachusett, MIT Press, 1997).
- Marello 1990 = Carla Marello, *The Thesaurus*, în HSK 5.2, p. 1083–1094.
- Marello 1996 = Carla Marello, *Le parole dell’italiano. Lessico e dizionari*, Bologna, Zanichelli, 1996.
- Migliorini 1929 = Bruno Migliorini, s.v. *Francesco Alunno*, în „Enciclopedia italiana”.
- NȘDU = Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicționar universal al limbii române*. Ediția a 3-a, București–Chișinău, Editura Litera Internațional, 2006.
- Oprea 1986 = Ioan Oprea, *Coordonate ale structurii definiției lexicografice*, în SCL XXXVII, 1986, nr. 2, p. 109–112.
- Pușcariu 1940 = Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. I. *Privire generală*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1940.
- Quemada 1967 = Bernard Quemada, *Les dictionnaires du français moderne: 1539–1863. Étude sur leur histoire, leurs types et leurs méthodes*, Paris, Éditions Didier, 1967.
- SCL = *Studii și cercetări lingvistice*, București, I, 1950.
- Stati 1995 = Sorin Stati, *Le definizioni lessicografiche*, în „Atti Forlì”, p. 159–164.
- Weber 2001 = Heinz J. Weber, *Die Entwicklung der Dependenzgrammatik und verwandter Theorien in der 2. Hälfte des 20. Jahrhunderts*, în HSK 18.2, p. 1848–1865.
- Zgusta 1971 = Ladislav Zgusta, *Manual of Lexicography* (ed. by Vera Cerny), The Hague–Paris, Academia, The Publishing House of the Czechoslovak Academy of Sciences–Mouton de Gruyter, 1971.

ENCYCLOPAEDIC INFORMATION
IN MODERN ROMANIAN DICTIONARIES

(Abstract)

The paper aims to briefly observe how encyclopaedic information is treated in modern Romanian dictionaries. It starts by observing that modern-day lexicography discusses the distinction between dictionary and encyclopaedia focusing on the concept of information and that theoretical lexicographers aim to produce dictionary models free of non-linguistic information. The author then shows that elements of encyclopaedia are present in dictionaries in both entries and *sub voce*, in the definition for each entry. For the latter case, the example of how the equivalent of **dog** in Romanian is defined in a number of 5 dictionaries spanning over the last half a century is adduced, and a brief comparison to a representative model produced by the Natural Semantic Metalanguage approach is made. After observing that dictionaries have the quality of texts intended for a public, *i.e.* they include a sociolinguistic element, and therefore, must obligatorily contain encyclopaedic information, the author argues that the best compromise between theory and practical needs is being made, namely trying to contain the encyclopaedic information by means of standardizing the formulations in the dictionary articles, and that Romanian dictionaries, like other European counterparts, are midway to achieving such goal.

Cuvinte-cheie: *informație lexicală, dicționar, enciclopedie, lexicografie română, semantică lexicală.*

Keywords: *lexical information, dictionary, encyclopaedia, Romanian lexicography, lexical semantics.*

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu”
Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță, 21
bogdan_harhătă@inst-puscariu.ro*